

SISTEMUL EUROPEAN DE PROTECTIE A DREPTURILOR OMULUI

Cristina PANTEA,
magistru în relații internaționale,
șef secție cooperare internațională,
Academia de Administrare Publică de pe lângă
Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

The process of human rights is not a console, which evolve by itself and straightward. It remains an area of struggle and challenge for domestics and international rights, access to power, resources and respect for their distribution. Therefore, the action for human rights starts on the need that the state, society, through various forms of actions, ensuring equal rights and exerting individual rights should become an instrument of participation, redistribution for all, especially for those that are or become disadvantaged, for avoiding exclusion, marginalization or removal outside of social life.

152 Omul beneficiază de drepturi inerente ființelor umane oriunde s-ar afla, indiferent de statutul sau regiunea unde s-a născut, locuiește, muncește sau trăiește, indiferent de naționalitate, rasă, sex, credințe religioase și filozofice, stare materială, fiindcă acestea au un caracter universal, ceea ce constituie un fundament al drepturilor lor egale și inalienabile, ca un corolar al libertății, dreptății, securității și păcii în lume.

Instituția drepturilor omului, cunoscând pe parcursul timpului un proces îndelungat de cristalizare, se înfățișează în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică, internă, cât și de cea internațională. Reflectând un anumit standard cîștigat de protecția internațională a drepturilor și libertăților ce aparțin oricăror ființe umane, ea definește și însumează un

ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și de a promova aceste drepturi, ale întregii comunități internaționale de a veghea la respectarea drepturilor și libertăților respective în fiecare țară, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate într-un anumit stat. Cuprinzînd principii, mecanisme și proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind, în același timp, o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurînd trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state.

Largul interes de care se bucură astăzi problematica drepturilor omului constituie,

de altfel, o recunoaștere de netăgăduit a complexității și originalității acestei instanței juridice, dar și a faptului că fără aceste drepturi nu se poate înființa o societate democratică – condiție firească a afirmării demnității fiecărui individ – dar nici realizarea cadrului juridic normal indispensabil colaborării națiunilor.

Nefiind numai o problemă internă a statelor, problema drepturilor omului este una dintre problemele majore ale contemporaneității, a cărei respectare și aplicare demonstrează capacitatea de înțelegere și cooperare a tuturor statelor și popoarelor de a practica acele măsuri și acțiuni care favorizează democrația, libertatea, înțelegerea, cooperarea multiformă, toleranța și prietenia între toate națiunile și statele, grupurile etnice și religioase în scopul salvărdării păcii și securității în lume.

Societatea umană contemporană nu se poate dezvolta armonios și în ritm ascendent dacă această dimensiune fundamentală a ei este ignorată, căci încălcarea acesteia este menită să conducă la întârzieri, disfuncționalități sau chiar convulsii în cadrul societății. De aceea, statele și organizațiile internaționale create de ele, precum și organizațiile nonguvernamentale au instituit norme juridice, tehnici și metode adecvate pentru respectarea drepturilor și garantarea aplicării efective a acestora. S-a instituit răspunderea internațională a statelor pentru încălcarea drepturilor omului, pentru nesocotirea standardelor internaționale în această privință. Problema nerespectării drepturilor omului nu este numai o problemă națională, internă a statelor, ci una internațională, mondială.

Apărarea drepturilor fundamentale ale

populației statelor europene se efectuează în prezent atât la nivelul național al legislației statelor, cât și la nivelul internațional al statelor membre ale Consiliului Europei. Importanța primordială a apărării drepturilor lezate, desigur, îl are sistemul legislativ și judiciar al fiecărui stat-membru al Consiliului Europei, iar în cazurile nesoluționării problemei, la acest nivel are loc adresarea la instanțele internaționale regionale europene, care sînt superioare instanțelor și organelor interne ale statelor membre. Sistemul european de protecție a drepturilor este, astfel, format din două niveluri principale:

- nivelul național, care acționează numai pe teritoriul unui stat membru și e guvernat de legislația acestui stat;

- nivelul regional european, care acționează în baza Convențiilor statelor-membre care și-au delegat o parte din împuterniciri unor organe comune, ce acționează pe tot teritoriul, avînd fiecare propriul domeniu de activitate.

La aceste organe se referă Consiliul Europei și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care deși acționează în baza propriilor acte, ce soluționează cazurile, în sens că deciziile ilegale ale statelor naționale nu se anulează, însă se stabilește dacă ele corespund Convenției europene a drepturilor omului și libertăților fundamentale sau nu, aici apărînd problema relațiilor dintre legislația internă și cea internațională.

De-a lungul timpului au fost elaborate diverse teorii cu privire la raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern al statelor.

Statele și-au adaptat fie și-au schimbat politica și legislația în funcție de teoria pe care au considerat-o ca avînd cîștig de

cauză. Toată elaborarea doctrinară are menirea să dea răspunsuri unor chestiuni practice, indicând comportamentul care trebuie urmat de stat, pe plan intern, în sistemul legislativ și, mai ales, în domeniul înfăptuirii justiției, și pe plan extern, în domeniul relațiilor internaționale în continuă schimbare.¹

Astfel, una dintre aceste teorii este teoria dualistă. Conform acestei teorii, cele două drepturi sînt egale, însă independente și separate. Valoarea normelor lor nu depinde de concordanța dintre ele. Această teorie absolutizează deosebirile existente între cele două sisteme de drept.²

O altă teorie este cea a priorității dreptului intern față de dreptul internațional public. Această teorie afirmă că dreptul internațional public derivă din dreptul intern al statelor și drept urmare cele două drepturi constituie o unitate deplină numită „drept statal național”. De asemenea, dreptul internațional public ar fi doar o continuare a dreptului intern al statelor în domeniul relațiilor internaționale, care poate fi numit „drept public extern” al statului. Această teorie se bazează pe vechea concepție a suveranității absolute a statelor.

După Primul război mondial s-a impus teoria priorității dreptului internațional public în raport cu dreptul intern al statului. Drept urmare, dreptul internațional ar stabili limitele competențelor dreptului intern al statelor.

Această teorie este susținută și după cel de-al Doilea război mondial avînd la bază următoarele argumente³:

- recunoașterea superiorității prevederilor tratatelor internaționale față de dreptul intern al statelor, fapt consemnat în unele sentințe arbitrale și în jurisprudența internațională;
- constituțiile unor state, în special cele

membre ale Uniunii Europene, consacră superioritatea angajamentelor lor internaționale față de dreptul lor intern.

Pentru a deveni efective și a produce efecte, multe din tratatele internaționale trebuie să fie puse în acțiune, însă acest lucru nu are loc doar prin simplul fapt al legiferării lor pe plan internațional. Ducerea mai departe a acțiunii pentru atingerea obiectivului din tratat presupune includerea reglementării în legislația internă, iar aceasta se face prin activitatea legislativului.

Conform Convenției de codificare a dreptului tratatelor din anul 1969, „o parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat.”

De aici rezultă că în situația în care o lege internă constituie un obstacol ori nu ar fi de natură să conducă la îndeplinirea obligațiilor contractuale asumate printr-un tratat, de vreme ce statul respectiv este obligat să-și îndeplinească obligațiile și atîta timp cît nu se poate prevala de acea lege, nu-i rămîne altă alternativă decît aceea de a modifica o asemenea lege și a crea baza legală internă pentru aplicarea tratatului respectiv.⁴

În unele situații, se formulează în tratat obligația pentru părți de a include prevederile acestuia în legislația internă a părților, în altele sînt consacrate drepturile care apar în virtutea aplicării tratatului, dar pe care beneficiarii – subiecții de drept intern nu le pot invoca în lipsa unei reglementări interne. În cazul în care tratatul nu se poate aplica direct în ordinea juridică internă a unui stat, ca tratat, se pune problema prin ce modalitate acele prevederi convenționale internaționale ajung să fie încorporate în dreptul intern, astfel încît să ajungă operaționale, iar finalitatea tratatului să poată fi atinsă.

Principalele acte internaționale referitoare la drepturile omului cu caracter de universalitate au fost adoptate după cel de-al Doilea război mondial sub egida Organizației Națiunilor Unite. Aceste acte stau la baza întregii construcții juridice internaționale referitoare la drepturile omului. Ele influențează legislațiile naționale ale statelor în această materie, prevederile lor constituind standarde internaționale ale drepturilor omului.

În perioada de după cel de-al Doilea război mondial, alături de actele internaționale cu caracter de universalitate privind drepturile fundamentale ale omului, au fost adoptate mai multe acte internaționale regionale, în această materie. Aceste acte regionale nu vin doar să reafirme drepturile fundamentale prevăzute și reglementate în actele internaționale cu caracter de universalitate, dar le și dezvoltă și le completează, prin adaptarea lor la condițiile specifice ale regiunii în care se aplică.⁵

În conformitate cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, idealul ființei umane libere nu poate fi realizat decât dacă se creează condiții care să permită fiecăruia să se bucure de drepturile sale economice, sociale și culturale, ca și de drepturile civile și politice.

S-a statuat juridic, la nivelul normelor internaționale, obligația morală a statelor de a promova respectarea universală și efectivă a drepturilor și libertăților omului.

„Reprezentînd un principiu de drept internațional cu valoare de „jus cogens”, principiul respectării universale a drepturilor omului obligă toate statele în aceeași măsură. El implică îndeplinirea unor îndatoriri ferme a fiecărui stat atît față de propriii cetățeni, cît și față de comunitatea

internațională a statelor, privită în întregul său. Nerespectarea obligațiilor juridice asumate poate atrage deci sancțiuni din partea comunității internaționale”.⁶

Astfel, în cazul Consiliului Europei, cea mai mare organizație interguvernamentală și interparlamentară europeană, sancțiunea ultimă este aceea a excluderii din rîndurile sale a statului-membru, care și-a încălcat obligațiile.

În preambulul statutului, acceptat de toate statele-membre, se afirmă, de altfel, convingerea statelor-membre în edificarea păcii „bazate pe justiție și cooperare internațională”.⁷

Prin urmare, „orice stat european poate deveni membru al Consiliului Europei cu condiția ca el să accepte principiul supremației legii. De asemenea, el trebuie să garanteze principiul în virtutea căruia orice persoană aflată sub jurisdicția sa se poate bucura de drepturile omului și de libertățile fundamentale. Consiliul Europei urmărește în mod deosebit: apărarea drepturilor omului și a democrației pluraliste; favorizarea conștientizării și valorizării identității culturale europene luptînd împotriva oricărei forme de intoleranță; căutarea de soluții pentru problemele societății; sprijinirea țărilor din estul și centrul Europei în vederea punerii în practică și consolidării reformelor politice, legislative și constituționale cu ajutorul unor importante programe de cooperare”.⁸

Procesul realizării drepturilor omului nu este unul armonios, care să evolueze de la sine și rectiliniu. Rămîne un domeniu de luptă și contestare pe plan intern și internațional pentru drepturi, pentru acces la putere, la resurse și, respectiv, pentru o distribuire a acestora. De aceea, acțiunea în favoarea drepturilor omului pornește de

la necesitatea ca statul, societatea, prin diferite forme de acțiune, asigurând egalitatea în drepturi și exercitarea drepturilor individuale să devină un instrument al participării, al redistribuirii în

favoarea tuturor, mai ales a celor care sînt sau devin dezavantajați, pentru a evita excluderea, marginalizarea sau scoaterea lor în afara vieții sociale.

BIBLIOGRAFIE

¹ Thomas Buergenthal și Renate Weber, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, Editura ALL, 1996.

² Marțian Niciu, *Drept internațional public*, Editura Servosat, Arad, 1997.

³ Marțian Niciu, op.cit.

⁴ Ion Anghel, *Tratatul internațional și dreptul intern*, Editura Lumina Lex, București, 1999.

⁵ Marțian Niciu, op.cit.

⁶ Victor Luncan, Victor Duculesu, *Drepturile omului – studiu introductiv, culegere de documente internaționale și acte normative de drept intern*, Editura LUMINA LEX, Bucuresti, 1993.

⁷ Consiliul Europei, Statutul Consiliului Europei. // www.coe.ro/download_pdf.php?abs_path=tratate_conventii/...pdf

⁸ Nicolae Ecobescu, *Manualul Consiliului Europei*, CID-CE, Bucuresti, 1999.

Prezentat: 8 februarie 2010.

Recenzent: Oleg BALAN, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.

e-mail: christina_pantea@yahoo.com